

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
15. maj 2012.

Datum prihvatanja rada:
23. juni 2012.

**Prof. dr
Zoran P.
Rašović**

*Akademik,
Pravni fakultet Univerziteta
Crne Gore*

Hipoteka na vazduhoplovu u pravu Crne Gore

Sažetak: Objekt hipoteke je pojedinačno određena nepokretnost podobna za unovčenje, kao i idealni dio nepokretnosti. Na drugoj strani, objekt založnog prava može biti brod ili vazduhoplov. Radi se o pokretnim stvarima, na koje se primjenjuju odgovarajuća pravila o nepokretnim stvarima. Ove stvari se, kao i nepokretnosti, upisuju u odgovarajući registar. Sličan je i način sticanja hipoteka: hipoteka na nepokretnosti se stiče upisom u katastar nepokretnosti, a hipoteka na vazduhoplovu upisom u Registar. Slična su i pravila i principi vođenja evidencija. Zbog toga se založno pravo na vazduhoplovu naziva i hipoteka na vazduhoplovu. U Crnoj Gori je u novije vrijeme donijeto više zakonskih propisa koji uređuju navedeni institut. U tom institutu „žive mnogi pravni aspekti.”

U modernom, zakonodavstvu prava na vazduhoplovima, brodovima i drugim plovilima podliježu posebnom stvarnopravnom uređenju. Koliki je značaj vazduhoplova za pravni poredak jedne zemlje najbolje govori činjenica da se u novije vrijeme ubrzano razvija posebna pravna disciplina koja je iznikla iz saobraćajnog prava – vazduhoplovno pravo. Isto važi i za Evropsko vazduhoplovno pravo. Ono u početku nije uživalo „naklonost” Evropskog komunitarnog prava, kao što je ranije bio slučaj i sa Evropskim saobraćajnim pravom. Međutim, u novije vrijeme su drukčije tendencije. Pravilo je da se na vazduhoplove, kao na specifične objekte, primjenjuje knjižni režim, sličan onom koji se primjenjuje kod zemljišnoknjižnih prava. To se naročito odnosi na: upis, brisanje, vrste upisa, postupak upisa.

Ključne riječi: hipoteka, vazduhoplov, registar

UVOD

U pravu Crne Gore postoje više vrsta hipoteka: ugovorna; jednostrana; zakonska; sudska; kauciona; kreditna; kontinuirana; hipoteka za tuđi dug; zajednička hipoteka; hipoteka na nepokretnosti na osnovu izvršne isprave; hipoteka na nepokretnosti na osnovu sporazuma stranaka u izvršnom postupku; hipoteka sačinjena u formi notarskog zapisa; maksimalna hipoteka, nathipoteka i dr.

Objekt hipoteke je pojedinačno određena nepokretnost podobna za unovčenje, kao i idealni dio nepokretnosti. Na drugoj strani, objekt založnog prava može biti brod ili vazduhoplov. Radi se o pokretnim stvarima, na koje se primjenjuju odgovarajuća pravila o nepokretnim stvarima. Ove stvari se, kao i nepokretnosti, upisuju u javnu knjigu. Sličan je i način sticanja ovih prava: hipoteka na nepokretnosti se stiče upisom u katastar nepokretnosti, a zalog na vazduhoplovu upisom u Registar. Slična su i pravila i principi vođenja evidencija u koje se upisuju. Zbog toga se založno pravo na vazduhoplovu naziva i hipoteka na vazduhoplovu. Uostalom, u Zakonu o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju¹, dobrovoljno založno pravo se naziva hipoteka. To nam zakonodavac izričito saopštava u odredbi stava 1. člana 149: „dobrovoljno založno pravo (hipoteku) povjerilac stice upisom hipoteke u Registar”. Međutim, ostaje nejasno zašto termin „hipoteka” nije upotrijebljen i u odredbama koje se odnose na zakonsko i prinudno sudsko založno pravo, jer je objekt ovih prava, takođe, vazduhoplov.

U Crnoj Gori je u novije vrijeme donijeto više zakonskih propisa koji uređuju navedeni institut. U tom institutu „žive mnogi pravni aspekti.” Hipoteka na vazduhoplovu će u budućnosti sve više biti „životna.” Zato je važno da Crna Gora, slijedeći opšteprihvaćene svjetske standarde, ima prepoznatljivo pravno uređenje hipoteke na vazduhoplovu, s jedne strane, i hipoteke na brodu, s druge strane. Dinamičan razvoj vazduhoplovnog prava i pomorskog prava „traži” kvalitetna pravna rješenja, koja će biti stalni predmet pažnje pravnih teoretičara i praktičara. Mnogo više nego što je to bio do sada slučaj.

U modernom, zakonodavstvu prava na vazduhoplovima, brodovima i drugim plovilima podliježu posebnom stvarnopravnom uređenju. Koliki je značaj vazduhoplova za pravni poredak jedne zemlje najbolje govori činjenica da se u novije vrijeme ubrzano razvija posebna pravna disciplina koja je iznikla iz saobraćajnog prava – vazduhoplovno pravo².

¹ Sl. list CG, br. 18/2011.

² DE JUGLART MICHEL, *Traité de droit aérien* (a cura di E. Du Pontavice, J. Dutheil De La Rochère, G. Miller), II ed., I, L.G.D.J., Paris, 1989; DEMPSEY PAUL STEPHEN, *European Aviation Law*, Kluwer Law International, The Hague, 2004; LEFEBVRE D'OVIDIO, ANTONIO - PESCATORE, GABRIELE - TULLIO, LEOPOLDO, *Manuale di diritto della navigazione*, XI ed., Giuffrè, Milano, 2008; MANCUSO, RICCARDO, *Istituzioni di diritto della navigazione*, II ed., Giappichelli, Torino, 2008; MASUTTI, ANNA, *Il diritto aeronautico. Lezioni, casi e materiali*, II ed., Giappichelli, Torino, 2009; MASUTTI ANNA, *Il nuovo codice della nautica da diporto*, in *Dir. mar.* 2006; PESCATORE GABRIELE - TULLIO LEOPOLDO, *Codice delle leggi sulla navigazione*, VI ed., 2 vol. (tomo I: Navigazione marittima e interna; tomo II: Navigazione aerea), Giuffrè, Milano, 2004; RAINEY SIMON, *The Law of Tug and Tow*, II ed., Lloyd's of London Press, London, 2002; RIGHETTI GIORGIO (a cura di), *Codice della navigazione e relativi regolamenti annotati con la giurisprudenza e con richiami di dottrina e di legislazione vigente integrati con le convenzioni internazionali in materia, gli usi nazionali ed internazionali e le leggi straniere di uso comune*, VI ed., Giuffrè, Milano, 1994; ROSSI PATRIZIO - MARTORANO ANGELA, *Istituzioni di diritto*

Isto važi i za Evropsko vazduhoplovno pravo.³ Ono u početku nije uživalo „naklonost” Evropskog komunitarnog prava, isto kao što je to ranije bio slučaj sa Evropskim saobraćajnim pravom. Međutim, u novije vrijeme su drukčije tendencije.

Pravilo je da se na vazduhoplove, kao na specifične objekte, primjenjuje knjižni režim, sličan onom koji se primjenjuje kod zemljišnoknjižnih prava. To se naročito odnosi na: upis, postupak upisa, vrste upisa, brisanje upisa.

POJAM HIPOTEKE NA VAZDUHOPLOVU

Prema Zakonu o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju, založno pravo (hipoteka) na vazduhoplovu⁴ je pravo po kome je hipotekarni povjerilac ovlašćen da se namiri iz prodajne cijene vazduhoplova ostvarene prodajom, ako mu potraživanje obezbijedeno hipotekom ne bude namireno po dospelosti.⁵ Potpunija definicija hipoteke na vazduhoplovu bi glasila: hipoteka na vazduhoplovu je založno pravo na vazduhoplovu, koje ovlašćuje povjerioca da, ako dužnik ne isplati

della navigazione, Giappichelli, Torino, 2002; RIZZO MARIA PIERA, La nuova disciplina internazionale del soccorso in acqua e il codice della navigazione, ESI, Napoli, 1996; COSTA FRANCESCO PAOLO, Codice della navigazione, in Dig. comm. III/1988; BORILE ROBERTO - FETTARAPPA ROBERTO - PIAZZA STEFANO, Diritto della navigazione aerea, Zanichelli, Bologna, 2000.; BARTOLINI FRANCESCO - TIMO FRANCO - CAVANENGGI GIOVANNA (a cura di), Il codice della navigazione marittima, interna ed aerea. I regolamenti. Le leggi complementari, IV ed., La Tribuna, Piacenza, 1999, p. 1982; BASEDOW JÜRGEN – WURMNEST WOLFGANG, Third-Party Liability of Classification Societies. A Comparative Perspective, Springer, Berlin-Heidelberg, 2005; BATRA J.C., International air law, Reliance Publishing House, New Delhi, 2003; BALLETTI BRUNO, La «nuova» giurisprudenza della Corte costituzionale in materia di lavoro nautico, in dir. trasp. II/1988, 33. GRASSO BIAGIO - SILINGARDI GABRIELE - ZANELLI ALESSANDRO - ZUNARELLI STEFANO (a cura di), Codice della navigazione, UTET, Torino, 1997; ZUNARELLI STEFANO, Lezioni di diritto della navigazione, II ed., Bonomo, Bologna, 2002.

³ GAILLARD, E., PINGCL, J. La liberalisation des transports aériens dans la Communauté économique européenne. RFDA, 1990, str. 10; LIGOT, M. L'évolution de la politique communautaire de liberalisation du transport aérien. Rapport d'information Assemblée nationale, 1992, br. 3111; NAVEAU, J. Le rapport du Comité des sages: Résumé et analyse détaillée des 'nouveaux horizons' décrits par les sages de l'aviation européenne, 16-28 février supplement. ITA pres, 1994. OBOLLET, P. La poursuite de la liberalisation du ciel communautaire. Rapport d'information, Assemblée nationale, 1995, br. 1943; PRICE WATERHOUSE COOPERS Associatino of European Airlines-Airline alliances and competition in transatlantic airline market, 1998, studija od 21. VIII. ADKINS, B. Air transport and EC competition law. London: Sweet and Maxwell, 1994; DE LA ROCHERE, D.J. L'application des regles de concurrence du traite CEC a la fixation des tarifs de transport aérien. RTDB, 1986, str.509; DE LA ROCHERE, D.J. Les problems juridique et administratifs de la deregle nontativa eu matière de transport aérien. Revue internationale de droit compare, 1994, br. 2, str. 547; FOLLIO, M. Une evolution en cours dans les relations aériennes internationales: Roverture du droit cabotage. Rev. 1991; SUQUET, F. La liberalisation du marche interleu des transports aériens. Rev. 1993, str. 5

⁴ CIARLETTA PIETRO, Ipoteca di aeromobile e materiali di scorta (nota ad App. Roma 9 dicembre 1987) in dir. trasp. I/1989; DE MARCHI PAOLA, L'ipoteca navale: considerazioni e raffronti con l'ipoteca immobiliare, in Vita notar. 1-3/1987; BOCCHESI, DONATELLA, L'ipoteca sulla nave in costruzione, Napoli, 2008; ALBANO RAFFAELE, Le garanzie reali in materia di navigazione nel disegno di legge di delega del nuovo codice, in Dir. trasp. II/1988; RIGHETTI ENRICO, Ipoteca navale ed aeronautica, in Dig. comm. VII/1992; RIGHETTI ENRICO, Ipoteca navale ed aeronautica, in Dig. comm. VII/1992.

⁵ Odredbe ovog zakona koje se odnose na založno pravo primjenjuju se i na prenos svojine radi obezbjeđenja, kao i na svako drugo obezbjeđenje namirenja potraživanja vazduhoplovom dužnika ili treceg lica, ako zakonom nije drukcije određeno.

dug o dospelosti ili ako dođe do povrede druge obaveze koja realizuje hipoteku, zahtijeva naplatu potraživanja obezbijeđenog hipotekom iz vrijednosti vazduhoplova, prije običnih povjerilaca i prije docnijih hipotekarnih povjerilaca bez obzira na to u čijoj svojini se vazduhoplov nalazi. Kao što se vidi, zakonodavac je u definiciji izostavio da potencira najznačajnije pravo hipotekarnog povjerioca – pravo prvenstvene naplate. Hipotekarni povjerilac, naravno, ima to pravo i kod ove vrste stvarnopravnog obezbjeđenja.

Na hipoteku na vazduhoplovu primjenjuju se opšta načela ovih prava: akcesornost, specijalnost, nedjeljivost, oficijelnost.

Svako potraživanje, uključujući i buduće ili uslovno potraživanje, kao i potraživanje izraženo u stranoj valuti, može da bude obezbijeđeno hipotekom na vazduhoplovu. Potraživanje obuhvata glavno potraživanje, kamatu poreze i troškove naplate. Dio potraživanja koji nije obezbijeđen hipotekom može da se naplati samo iz ostale dužnikove imovine.

Pravna sudbina ugovora o hipoteci zavisi od punovažnosti onog ugovora koji je pravni osnov tražbine, čije obezbjeđenje je kauza ugovora o hipoteci. Ako je glavni ugovor ništav, ne može se tražiti namirenje potraživanja iz tog ugovora. S druge strane, hipoteka se ne ustanovljava radi obezbjeđenja ugovora, već radi obezbjeđenja potraživanja. Hipotekom se npr. može obezbijediti potraživanje iz ugovora o zajmu. Ako je u skladu sa tim ugovorom isplaćena određena svota novca, onda primalac nije dužan da vratiti zajam, već se njegova obaveza sastoji u vraćanju one svote koju je primio po osnovu tog ugovora. To ne utiče na pravo davaoca novca da iz vrijednosti hipotekovane stvari namiri potraživanje nastalo u ispunjenju spornog ugovora o zajmu. Hipoteka je u tom slučaju ustanovljena da pruži garanciju da će davaocu novca biti vraćena suma koju je predao.

Ako je utvrđena ništavost ugovora o hipoteci na vazduhoplovu, npr. u korist ustupio- ca kod cesije, to nema za posljedicu ništavost ugovora o cesiji. Radi se o ništavom ugovoru o sporednom pravu, bez kojeg ugovor o cesiji može opstati. To se pravilo uglavnom primjenjuje, osim u slučaju kada se dokaže da je hipoteka bila uslov ili odlučujuća pobuda zbog koje je ugovor o cesiji zaključen.

Svako potraživanje, uključujući i buduće ili uslovno potraživanje, kao i potraživanje izraženo u stranoj valuti, može da bude obezbijeđeno hipotekom. Moguće je zamisliti situaciju da se hipoteka na vazduhoplovu ustanovi radi obezbjeđenja djelimično budućeg, a djelimično postojećeg potraživanja do određenog iznosa, prema ugovorenim uslovima dospelosti potraživanja. Kao hipotekarni dužnik može se pojaviti treće lice. U tom slučaju povjerilac može istovremeno da zahtijeva namirenje protiv svog dužnika i protiv hipotekarnog dužnika. Ovo pravo prestaje prestankom obaveze na neki od zakonom propisanih načina. Stoga, ako je povjerilac pokrenuo izvršni postupak radi namirenja spornog potraživanja protiv založnog dužnika (kao trećeg lica) i istovremeno zahtijeva namirenje protiv ličnog dužnika, onda nije zapreka da se ti postupci istovremeno vode do namirenja potraživanja, odnosno do prestanka obaveze ličnog dužnika.

Naknadno osporavanje iznosa potraživanja koje će se namiriti iz vrijednosti hipoteke je procesnopravno relevantno u slučaju da je revident prethodno priznao iznos potraži-

vanja. Tada bi se radilo o priznanju činjenica. Međutim, kad je revident priznao tužbeni zahtjev, onda se presudom tužbeni zahtjev može samo usvojiti.

Potraživanje može nastati na osnovu pravnog posla, prouzrokovanja štete, sticanja bez osnova, posloводства bez naloga, jednostrane izjave volje ili druge činjenice za koju zakon vezuje nastanak obaveze. Pisano priznanje zastarjele obaveze smatra se kao odricanje od zasterjelosti, odnosno da se zastarijevanje prekida priznanjem duga. To za posljedicu može imati činjenicu da u parnici tuženi neće uspjeti sa prigovorom zastarjelosti, ali se time ne gubi pravo da ističe druge prigovore, uključujući i prigovor da potraživanje nije nastalo ili da više ne postoji. Ne postoje ništava potraživanja i ništavi obligacioni odnosi, već ništavi mogu biti ugovori. Ako je ništav ugovor iz kojeg treba da nastane potraživanje, onda se od obaveznog lica ne može tražiti ispunjenje duga iz tog ugovora. S obzirom na akcesornost hipoteke, povjerilac ne može zahtijevati namirenje iz vrijednosti opterećene stvari, ako je potraživanje iz ništavog ugovora obezbijeđeno hipotekom.

S druge strane, hipoteka se ne konstituiše radi obezbjeđenja ugovora već radi obezbjeđenja potraživanja. Na primjer: hipotekom se obezbjeđuje potraživanje koje se zasniva na ništavom ugovoru o zajmu. Po tom ugovoru zajmoprimac je dobio određenu svotu novca. Budući da se radi o ništavom ugovoru, zajmoprimac nije dužan vratiti zajam, već se njegova obaveza sastoji u tome da vrati ono što je primio. Međutim, ta okolnost ne utiče na pravo zajmodavca da se namiri iz hipotekovane stvari, jer je njegovo pravo da traži namirenje svog potraživanja koje je nastalo u ispunjenju spornog ugovora o zajmu. Hipoteka je ustanovljena zato da bi se pružila dodatna sigurnost da će mu biti vraćen novac. Potreba da se davaocu novca pruži takva sigurnost nije postala manjom zbog toga što se pokazalo da je sporni ugovor o zajmu ništav.

Ispunjenje obaveze iz ništavog ugovora ne može se ostvariti sudskim putem. Potraživanje koje nije punovažno, prije nego što je obezbijeđeno hipotekom, ostaje takvo i nakon što je, radi njegovog obezbjeđenja, ustanovljena hipoteka. Iz toga proizilazi da povjeriocu ne pripada pravo da zahtijeva od dužnika da ovaj trpi prodaju njegovog vazduhoplova radi namirenja kamatnog potraživanja, npr. preko stope dosuđene presudama sudova nižih stepena. Dakle, pogrešno je stanovište da povjeriocu pripada kamata u cjelosti samo zbog toga što je ugovorena. Kako su zaključeni ugovori o zajmu protivni prinudnim propisima, to se potraživanja iz njih ne mogu ostvariti sudskim putem.

PRAVNI IZVORI

Osnovni pravni izvor relevantan za primjenu instituta hipoteke na vazduhoplovu je Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju⁶. Ovim zakonom se uređuju obligacioni odnosi u vazdušnom saobraćaju i svojinsko-pravni odnosi na vazduhoplovima. Obligacioni odnosi, u smislu ovog zakona, su odnosi koji nastaju iz ugovora o prevozu putnika, ugovora o prevozu tereta, ugovora o medicinskom prevozu i pružanju usluga iz vazduha i ugovora o zakupu vazduhoplova, kao i odnosi koji nastaju u slučaju štete koja se vazduhoplovom u letu pricini trecim licima. Svojinsko-pravni odnosi, u smislu ovog zakona, su pravo svojine i hipoteka na vazduhoplovu.

⁶ Sl. list CG, br. 18/2011.

Za primjenu instituta hipoteke na vazduhoplovu veoma je značajan i Zakon o vazdušnom saobraćaju.⁷ Ovim zakonom uređuju se uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj. Vazdušni saobraćaj, u smislu ovog zakona, je letenje vazduhoplova i kretanje vazduhoplova po operativnim površinama aerodroma. Civilni vazdušni saobraćaj je vazdušni saobraćaj, osim vojnog vazdušnog saobraćaja.

Ovaj zakon primjenjuje se na:

- civilni vazdušni saobraćaj koji se obavlja na teritoriji Cme Gore i crnogorskom vazdušnom prostoru, kao i na vazduhoplove registrovane u Registru civilnih vazduhoplova Crne Gore (u daljem tekstu: Registar) koji se nalaze izvan teritorije i crnogorskog vazdušnog prostora ukoliko propisima države na čijoj se teritoriji vazduhoplov nalazi nije drukčije određeno;

- strane vazduhoplove koji koriste crnogorski vazdušni prostor, u skladu sa zaključnim međunarodnim ugovorima;

- vojne aerodrome i državne vazduhoplove.⁸

Od posebnog značaja su i odredbe Zakona o svojinsko-pravnim odnosima koje se odnose na hipoteku. Uostalom, prema odredbi člana 309. Zakona, „na založno pravo na brodovima i vazduhoplovima primjenjuju se odredbe ovog zakona, ako zakonom nije drukčije propisano”.

Na institut hipoteke na vazduhoplovu odgovarajuće se primjenjuju sljedeće odredbe Zakona o svojinsko-pravnim odnosima: o objektu hipoteke, o državini nepokretnosti, o neodvojivosti hipoteke, o slučaju kada je vazduhoplov u svojini više lica, o obimu hipoteke, o potraživanju obezbijeđenom hipotekom, o kaucionoj i kreditnoj hipoteci, o kontinuiranoj hipoteci, o nastanku hipoteke, o ugovoru o hipoteci, o hipoteci za tuđi dug, o zajedničkoj hipoteci, o više hipoteka na istoj nepokretnosti, o promjeni prvenstva reda, o prenosu hipoteke, o raspolaganju založenom nepokretnošću, o obavezama hipotekarnog dužnika, o zaštiti hipoteke, o prodaji založene stvari prije dospelosti, o ništavoj odredbi ugovora, o pravu namirenja, o početku namirenja, o zabrani raspolaganja, o načinu namirenja potraživanja, o namirenju vansudskom prodajom, o načinima prestanka hipoteke.

Od posebne važnosti za primjenu navedenog instituta je i Zakon o obligacionim odnosima (odredbe o ugovorima uopšte) i Zakona o izvršenju i obezbjeđenju, kojim je propisano da se „na vansudsku prodaju nepokretnosti koja je opterećena hipotekom, a radi namirenja potraživanja hipotekarnog povjerioca, shodno primjenjuju odredbe ovog poglavlja, ako zakonom kojim se uređuju svojinsko-pravni odnosi nije drukčije određeno.”⁹

Od međunarodnih pravnih izvora izdvajamo: Konvenciju o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (Cikago, 1944)¹⁰, Konvenciju o objedinjavanju određenih pra-

⁷ Sl. list CG, br. 30/2012.

⁸ Čl. 3. Zakona o vazdušnom saobraćaju.

⁹ Čl. 201. st. 1. Zakona o izvršenju i obezbjeđenju (Sl. list Crne Gore, br. 36/2011).

¹⁰ Konvencija o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (engleski: Convention on International Civil

vila za međunarodni prevoz vazduhom (Montreal, 1999)¹¹, Konvenciju o međunarodnom priznavanju prava na vazduhoplovu (Ženeva, 1948)¹², Konvenciju o potvrđivanju Konvencije o nadoknadi štete prouzrokovane vazduhoplovom trećim licima (Montreal 2009)¹³, Multilateralni Sporazum o zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području (ECAA Agreement),¹⁴ Uredba (EC) broj 261/2004 od 11. februara 2004. godine kojom se ureduju opšta pravila odštete i pomoći putnicima u slučaju uskraćenog ukrcaja i otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta u polasku, Uredba (EC) broj 2027/97 od 9. oktobra 1997. godine o odgovornosti avio prevoznika u slučaju nesreća, Uredba (EC) 889/2002 od 13. maja 2002. godine, kojom su izvršene izmjene i dopune Uredba (EC) broj 2027/97 i sa Uredbom (EC), broj 1107/2006 od 5. jula 2006. godine koja se odnosi na prava lica sa invaliditetom i lica sa smanjenom pokretljivošću koji koriste usluge prevoza vazduhom.

Odlukom Evropske Komisije, broj 2009/243 od 3. marta 2010. godine, vezano za odluku Zajednickog Komiteta ECAA Sporazuma, br. 1/2008 od 10. decembra 2008. godine

Aviation), poznatija kao Čikaška konvencija (Chicago Convention), međunarodni je ugovor sastavljen u Chicagu, 7. decembar, 1944. godine. Konvencija je stupila na snagu 4. maja 1947. godine po prijemu 26 isprave o ratifikaciji. Konvencija je revidirana devet puta - 1956., 1959., 1963., 1969., 1975., 1980., 1997., 2000. i 2006. godine. Konvencija danas ima 190 država stranaka, a depozitar su SAD. Konvencijom je osnovana Organizacija međunarodnog civilnog vazduhoplovstva, specijalizovana ustanova Ujedinjenih naroda. Konvencija sadrži pravila o vazдушnom prostoru, registraciji vazduhoplova, vazduhoplovnoj bezbjednosti, kao i ostala detaljna prava država stranaka u vezi vazdušnog prometa. Konvencija je najvažniji izvor vazduhoplovnog prava.

¹¹ Crna Gora je donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o objedinjavanju određenih pravila za međunarodni prevoz vazduhom. (Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori, br. 04/2009.). HERMIDA JULIAN, The New Montreal Convention: the international passenger's perspective. One airline's merit is the other passenger's shortcoming, in *Air Law* 2001; MENDES DE LEON PABLO - EYSKENS WERNER, The Montreal Convention: Analysis of Some Aspects of the Attempted Modernization and Consolidation of the Warsaw Sistem, in *JALC* 2001; MERCER ANTHONY G., The 1999 Montreal Convention: An Airline Perspective, in *AASL* 2002; MOORE LARRY, The New Montreal Liability Convention, Major Changes in International Air Law: an End to the Warsaw Convention, in *Tul. J. Int'l & Comp. L.* 9/2001; ROSAFIO ELISABETTA G., Convenzione di Montreal del 28 maggio 1999: problemi applicativi, in *Dir. tur.* 2004.

¹² Po ovoj Konvenciji „obvezuju se države ugovornice da priznaju: (a) pravo svojine na vazduhoplovu; (b) pravo sticanja vazduhoplova njegovom kupovinom zajedno sa svojinom na njemu; (c) pravo raspolaganja vazduhoplovom na osnovu zakupa od šest ili više mjeseci; (d) založno pravo, hipoteku ili slična prava na vazduhoplovu koja su ugovorno ustanovljena u svrhu obezbjeđenja namirenja tražbine, uz uslov da su takva prava: (i) ustanovljena u skladu sa zakonom državne ugovornice u kojoj je vazduhoplov registrovan u vrijeme njihovog konstituiranja, i (ii) uredno upisana u javni registar državne ugovornice u kojoj je vazduhoplov registrovan. Urednost redosljeda upisa u različitim državama ugovornicama utvrđuje se prema zakonu državne ugovornice u kojoj je vazduhoplov registrovan u vrijeme svakog upisa. Ništa u ovoj Konvenciji neće spriječiti priznavanje drugih prava na vazduhoplovu saglasno zakonu bilo koje države ugovornice; međutim, države ugovornice neće prihvatiti ili priznati prednost bilo kojem pravu u odnosu na prava navedena u stavu (1) ovog člana”.

¹³ Crna Gora je donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadoknadi štete prouzrokovane vazduhoplovom trećim licima (Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori, br. 16/2001.).

¹⁴ ECAA sporazum (ECAA Agreement) je multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja.

(Aneks 1 Odluke), izmijenjen je i dopunjen Aneks I Multilateralnog sporazuma o zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području-ECAA Sporazuma, koji je Crna Gora ratifikovala 15. novembra 2007. godine. Primarni izvori prava Evropske Unije sa kojima je ECAA Sporazum usaglašen su: Ugovor o Evropskoj Zajednici, Dio prvi, član 3 (f) Ugovor o Evropskoj Zajednici, Dio treći, Politike Zajednice, naslov V – saobraćaj, član 71 stav 1 alineja (a), (b), (c), i (d) i član 80 tačka 2. Sekundarni izvori prava Evropske Unije sa kojima je ECAA Sporazum usaglašen su: Odluka Ec br. 2006/682 od 09. juna 2006. godine o potpisivanju i privremenoj primjeni ECAA Sporazuma; Odluka EC br. 2009/243 od 03. marta 2010. godine kojom se izmjenjuje i dopunjuje Aneks I ECAA Sporazuma.

PROSTIRANJE HIPOTEKE

Objekt hipoteke na vazduhoplovu je vazduhoplov shvaćen u smislu naprave koja se održava u atmosferi zbog reakcije vazduha, osim reakcije vazduha u odnosu na zemljinu površinu. Prema Zakonu o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju, hipoteka se, osim na vazduhoplovu, prostire i na pripatke i na određene naknade. Pripadak vazduhoplova su sve stvari koje su trajno namijenjene vazduhoplovu, bez obzira da li su u sastavu vazduhoplova ili su privremeno odvojene od njega.

Državni vazduhoplovi mogu biti: vojni, carinski i vazduhoplovi organa unutrašnjih poslova. Civilni vazduhoplovi Crne Gore su svi vazduhoplovi koji su upisani u registar civilnih vazduhoplova Crne Gore, u skladu sa Zakonom. Vojni vazduhoplovi Crne Gore su vazduhoplovi koji su upisani u vojni registar Crne Gore. Na strani vojni vazduhoplov, koji dobije odobrenje, primjenjuju se posebni propisi, ako Zakonom nije drukčije propisano. Strani vojni vazduhoplov koji se ne upotrebljava u vojne svrhe, a ima odobrenje, smatra se civilnim vazduhoplovom i na njega se primjenjuju odredbe Zakona koje se odnose na civilne vazduhoplove.

U vazдушnom saobraćaju vazduhoplovi se upotrebljavaju u skladu sa tipom, kategorijom i namjenom vazduhoplova. Način, pravila i postupci letenja vazduhoplova i operativne usluge u vazдушnom saobraćaju utvrđuju se aktom Agencije i objavljuju na način uobičajen u vazдушnom saobraćaju. Ovaj akt shodno se primjenjuje i na državne vazduhoplove ukoliko se koriste u civilne svrhe. Način, pravila i postupke letenja crnogorskih vojnih vazduhoplova propisuje organ državne uprave nadležan za poslove odbrane, uz saglasnost nadležnog Ministarstva. Uslovi za sigurnu upotrebu bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela i uslovi koje mora da ispunjava lice koje upravlja tim vazduhoplovom utvrđuju se aktom Agencije. Vazduhoplov koji se upotrebljava u komercijalnim operacijama i složeni vazduhoplov na motorni pogon mora da ima listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, koju odobrava Agencija. Način sačinjavanja liste minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova utvrđuje se aktom Agencije.¹⁵

Vazduhoplovi¹⁶ se razvrstavaju u vazduhoplove teže od vazduha i vazduhoplove lakše

¹⁵ Čl. 14. Zakona o vazдушnom saobraćaju.

¹⁶ BERLINGIERI FRANCESCO, *Armature ed esercenti di aeromobili*, in Dig. comm. I/ 1987; LONGOBARDI ROBERTO, *Sport nautici*, in Dig. pubbl. XIV/1999; MEDINA CORRADO, *Aeromobili*, in Dig. comm. I/1987; LEANZA UMBERTO, *Aeromobili. II: Diritto internazionale*, in Enc. giur. I/1988; PETTINATO

od vazduha. Vazduhoplovi teži od vazduha su: avioni, helikopteri, jedrilice, vazduhoplovni modeli i vazduhoplovno-sportske letjelice (ultralaki avioni, paraglajderi, jedrilice, padobrani i sl.). Vazduhoplovi lakši od vazduha su dirizabli, kao i slobodni i vezani baloni. Svemirske letjelice ili uređaji, rakete i slični leteći objekti i zmajevi, smatraju se vazduhoplovima dok se nalaze u vazдушnom prostoru.¹⁷

Vazduhoplovi se prema vrsti i tehničkim zahtjevima za plovidbenost razvrstavaju u sljedeće kategorije: saobraćajnu, opštu, namjensku, akrobatsku, dopremnu, posebnu (vazduhoplovi izgrađeni u samogradnji, vazduhoplovno-sportske letjelice i sl.) i ograničenu kategoriju (probni i sl.).

Vazduhoplovi se, prema vrsti, kategoriji i mogućim ograničenjima u načinu upotrebe, razvrstavaju prema sljedećoj namjeni: vazduhoplovi za prevoz putnika, vazduhoplovi za prevoz stvari, vazduhoplovi za nekomercijalnu upotrebu i vazduhoplovi za obavljanje određenih aktivnosti iz vazduha. Vazduhoplovi se prema najvećoj dopuštenoj uzletnoj masi razvrstavaju na: male vazduhoplove (do 5.700 kilograma), velike vazduhoplove (preko 5.700 kilograma) i višemotorne helikoptere.¹⁸

Vazduhoplov se može upotrebljavati samo prema vrsti i kategoriji naznačenoj u uvjerenju o plovidbenosti i namjeni naznačenoj u Registru, na način propisan u odobrenom letačkom priručniku. Bliži uslovi upotrebe vazduhoplova zavise od vrste, kategorije i namjene, kao i vazduhoplovni uređaji koji moraju biti ugrađeni u vazduhoplov, utvrđuju se propisom donesenim na osnovu Zakona.

SALVATORE, Aeromobile. III: Dir. tributario, in Enc. giur. I/1988; RIGHETTI ENRICO, Esecuzione forzata su navi o aeromobili, in Dig. comm. V/1990. ROSSI PATRIZIO, Requisizione di nave ed aeromobile, in Dig. comm. XII/1996. RICCIO STENO, Aerodromi (e aeroporti), in Enc. giur. I/1988.

¹⁷ Vazduhoplov je svaka naprava sa posadom koja leti ili se održava u atmosferi usled reakcije vazduha, osim reakcije vazduha koji se odbija od površine zemlje. Avion je vazduhoplov teži od vazduha, pokretan motorom, koji uzgon u letu dobija pretežno zbog aerodinamičkih reakcija na površinama koje u određenim uslovima leta ostaju nepokretne. Balon je vazduhoplov lakši od vazduha, bez motora. Dirizabl je vazduhoplov lakši od vazduha pokretan motorom. Helikopter je vazduhoplov teži od vazduha, koji se pokreće motorom, a održava se u letu reakcijom vazduha na jedan ili više motorom pokretanih rotora čije se ose nalaze u uglavnom vertikalnom položaju. Homologacija je postupak kojim se utvrđuje da li tip vazduhoplova ili vazduhoplovnog uređaja odgovara propisima za izgradnju vazduhoplova ili vazduhoplovnog uređaja, kao i da ne pokazuje obilježja ili osobine koje ugrožavaju ili bi mogle ugroziti njegovu bezbjednu upotrebu. Jedrilica je vazduhoplov teži od vazduha, bez motora, koji uzgon u letu dobija pretežno zbog aerodinamičkih reakcija na površinama koje u određenim uslovima leta ostaju nepokretne. Ultralaki vazduhoplov je ultralaki avion, ultralaka jedrilica, zmaj i paraglajder. Vazduhoplovni model je vazduhoplov bez posade, teži od vazduha, sposoban za letenje, pretežno razvijen i upotrebljavan u sportske svrhe.

¹⁸ Složeni vazduhoplov na motorni pogon je avion certifikovan sa najvećom dopuštenom masom pri polijetanju većom od 5.700 kg ili avion certifikovan za konfiguraciju najvećeg dopuštenog broja putničkih sjedišta, koji je veći od 19 ili avion certifikovan za let sa najmanjom dopuštenom posadom, koja se sastoji od najmanje dva pilota ili avion opremljen sa jednim ili više turbomlaznih motora ili više elisnomlaznih motora ili helikopter certifikovan za najveću dopuštenu masu pri polijetanju veću od 3.175 kg ili helikopter za konfiguraciju najvećeg dopuštenog broja putničkih sjedišta, koji je veći od devet ili helikopter za let sa najmanjom dopuštenom posadom koja se sastoji od najmanje dva pilota ili vazduhoplov sa nagibnim rotorom. Sortski vazduhoplov je vazduhoplov sa posadom teži od vazduha, sa ili bez motora (ultra laki avion, paraglajder, zmaj i sl.).

Hipoteka na vazduhoplovu odnosi se i na pripadak vazduhoplova, naknadu za prevoz koju duguje narucilac prevoza, naknadu za druge komercijalne usluge vazduhoplovom koju duguje narucilac usluge i zakupninu. Hipoteka na vazduhoplovu odnosi se i na naknadu koja iz osiguranja vazduhoplova pripada vlasniku. Hipoteka na naknadu iz osiguranja prestaje ako društvo za osiguranje isplati naknadu prije nego što ga hipotekarni povjerilac obavijesti o postojanju založnog prava na vazduhoplovu. Društvo za osiguranje naknadu ne smije isplatiti osiguraniku bez saglasnosti založnog povjerioca, ako je bio obaviješten o založnom pravu na naknadi iz osiguranja.

Hipoteka se može upisati za isto potraživanje na dva ili više vazduhoplova (simultana hipoteka). U tom slučaju povjerilac je ovlašten da traži namirenje cijelog potraživanja iz svakog pojedinog vazduhoplova opterećenog hipotekom.

USLOVI ZA STICANJE UGOVORNE HIPOTEKE NA VAZDUHOPLOVU

Vlasnik vazduhoplova

Hipoteka (založno pravo) na vazduhoplovu zasniva se na osnovu pravnog posla (dobrovoljna hipoteka),¹⁹ sudske odluke (sudska hipoteka) ili zakona (zakonska hipoteka).²⁰

Na vazduhoplovu može postojati pravo svojine i druga svojinska prava.²¹ Vlasnik vazduhoplova ima pravo da vazduhoplov drži, da ga koristi i da njime raspolaze u granicama određenim zakonom.²²

Vazduhoplov i vazduhoplov izgradnji mogu biti u suvlasništvu.²³ Svaki suvlasnik može, saglasno odredbama Zakona, svoj dio na vazduhoplovu otuđiti ili opteretiti.

Na svojinsko-pravne odnose na vazduhoplovu koji nijesu uređeni Zakonom primjenjuju se opšti propisi o svojinsko-pravnim odnosima. Pravo svojine i druga svojinska prava na vazduhoplovu sticu se na osnovu zakona, pravnog posla, odluke suda ili drugog nadležnog organa i nasljeđivanjem. Ugovor o sticanju prava svojine na vazduhoplovu mora biti zaključen u pisanoj formi. Ugovor koji nije zaključen u pisanoj formi ne proizvodi pravno dejstvo.

Vazduhoplov se upisuje u Registar. Vazduhoplov može biti upisan u Registar, ako:

- nije upisan u registar druge države ili u vojni registar;
- je vlasnik ili operator vazduhoplova državljanin Crne Gore ili ima sjedište i/ili prebivalište u Crnoj Gori ili državljanin države potpisnice ECAA sporazuma ili ima sjedište i/ili prebivalište u državi potpisnici ECAA sporazuma.

¹⁹ MARINI RENATO, Sul principio della volontarietà dell'ipoteca navale, in *Trasp.* 68/1996.

²⁰ Čl. 148. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

²¹ MEDINA CORRADO, Proprietà e comproprietà di nave e di aeromobile, in *Dig. comm.* XI/1995; REINOTTI PIER VALERIO, Proprietà della nave, dell'aeromobile o del carico, in *Dig. pen* X/1995.

²² Vazduhoplov koji je upisan u Crnogorski registar vazduhoplova mora biti obilježen znakovima državne pripadnosti, oznakama registracije, obaveznim natpisima i drugim natpisima vazduhoplova najkasnije u roku od 30 dana od dana upisa vazduhoplova u Crnogorski registar vazduhoplova.

²³ Čl. 136. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

Vazduhoplov koji nije upisan u Registar, vojni registar ili registar druge države ne može da leti u crnogorskom vazдушnom prostoru. Vazduhoplovni model težine manje od 20 kg, paraglajder bez motora, zmaj bez motora, padobran i vezani balon ne upisuju se u Registar. Upis u Registar vrši se na osnovu zahtjeva koji podnosi vlasnik ili operator vazduhoplova, uz saglasnost vlasnika. Vazduhoplov može biti upisan u Registar ako ispunjava uslove za sigurnu vazдушnu plovidbu, odnosno ako je plovidben. Ako je vazduhoplov već upisan u registar druge države ili vojni registar vazduhoplova, u Registar se može upisati samo ako se podnese dokaz da je brisan iz tog registra. Za upis u Registar plaća se naknada koja je prihod Agencije. Bliži sadržaj zahtjeva i dokumentaciju koja se podnosi uz zahtjev za upis u Registar i visinu naknade propisuje Ministarstvo.²⁴

Vazduhoplov može biti privremeno upisan u Registar, ako je:

- 1) kupljen i certifikovan u inostranstvu;
- 2) izgrađen i certifikovan u Crnoj Gori, a isporučuje se stranom operatoru;
- 3) izgrađen u Crnoj Gori, a nije certifikovan, u svrhu ispitivanja i utvrđivanja njegovih letnih sposobnosti i tehničkih karakteristika (tehnički zahtjevi za plovidbenost), ako ispunjava uslove za sigurnu vazдушnu plovidbu.

Vazduhoplov može biti privremeno upisan u Registar najduže 12 mjeseci.²⁵

Strani vazduhoplov koji je zakupilo fizičko lice sa prebivalištem u Crnoj Gori ili pravno lice sa sjedištem u Crnoj Gori mora se upisati u Registar, najkasnije šest mjeseci od dana kad je vazduhoplov dopremljen u Crnu Goru. Na vazduhoplov do upisa u Registar, primjenjuju se odredbe Zakona koje se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja. Crnogorski vazduhoplov koji je strano fizičko ili pravno lice zakupilo radi obavljanja vazdušnog saobraćaja u inostranstvu upisuje se u strani registar u skladu sa propisima države zakupca. Ako prema propisima države zakupca nije moguće izvršiti upis vazduhoplova vazduhoplov se upisuje u Registar kao vazduhoplov koji je zakupljen u inostranstvu. Upis u Registar vrši se iješenjem o upisu u Registar. Podnosiocu zahtjeva za upis u Registar Agencija izdaje potvrdu o registraciji. Potvrda se izdaje i za privremeni upis u Registar.

Vlasnik vazduhoplova ili operator vazduhoplova, uz saglasnost vlasnika, dužan je da prijavljuje Agenciji svaku promjenu podataka upisanih u Registar, u roku od 15 dana od dana nastanka promjene podataka. Promjena podataka se upisuje u Registar, o čemu se izdaje potvrda.²⁶

Vazduhoplov će se brisati iz Registra:

- na osnovu zahtjeva vlasnika vazduhoplova ili operatora vazduhoplova uz saglasnost vlasnika;
- po službenoj dužnosti ako ne ispunjava uslove propisane Zakonom;
- ako je vazduhoplov nestao duže od tri mjeseca, a traganje i spasavanje su završeni, ako je uništen, trajno neupotrebljiv, potpuno nedostupan ili čija potvrda o provjeri plovidbenosti nije izdata duže od deset godina.

²⁴ Čl. 61. Zakona o vazдушnom saobraćaju.

²⁵ Čl. 62. Zakona o vazдушnom saobraćaju.

²⁶ Čl. 65. Zakona o vazдушnom saobraćaju.

O brisanju vazduhoplova iz Registra Agencija donosi rješenje i izdaje potvrdu o deregistraciji tog vazduhoplova. Iz Registra se ne može brisati vazduhoplov za kojeg je u teretnom listu Registra upisano opterećenje, bez saglasnosti nosioca upisanog opterećenja ili bez pravosnažne odluke nadležnog suda.

U Registar se upisuju podaci o vazduhoplovu, operatoru vazduhoplova, vlasniku vazduhoplova i teretima na vazduhoplovu. Registar se sastoji od upisnog, vlasničkog i teretnog lista. U upisni list Registra upisuju se podaci o vazduhoplovu, operatoru vazduhoplova i drugi podaci, na osnovu rješenja o upisu, koje donosi Agencija. U vlasnički list Registra upisuju se podaci o vlasništvu vazduhoplova i drugi podaci, na osnovu dokaza o sticanju vlasništva. U teretni list Registra upisuju se podaci o nosiocu i osnovu opterećenja i drugi podaci, na osnovu dokaza o postojanju opterećenja ili odluke nadležnog suda. Bliži sadržaj, način vođenja i obrazac Registra propisuje Ministarstvo.²⁷

Pravo svojine na vazduhoplovu na osnovu pravnog posla stice se upisom u Registar civilnih vazduhoplova Crne Gore, u skladu sa zakonom. Izuzetno, prava po osnovu ugovora o zakupu kracem od šest mjeseci ne moraju se upisivati u Registar.

Podaci upisani u Registar smatraju se tačnim. Sticalac koji je, postupajući sa povjerenjem u Registar, stekao pravo svojine na vazduhoplovu na osnovu pravnog posla smatra se da je stekao to pravo kao da na vazduhoplovu ne postoje tuđa prava, opterećenja ili ograničenja koja u tom trenutku nijesu bila upisana niti je iz Registra bilo vidljivo da je zatražen njihov upis. Sticalac koji je, postupajući sa povjerenjem u Registar, stekao pravo svojine ne može se pozivati na pretpostavku tačnosti podataka upisanih u Registar u pogledu onih prava, opterećenja i ograničenja koja postoje na osnovu zakona, a ne upisuju se u Registar.²⁸

Lice koje stekne pravo svojine na vazduhoplovu odlukom suda ili drugog nadležnog organa ovlašćeno je da zahtijeva upis stecenog prava svojine u Registar. Pravo svojine na vazduhoplovu steceno odlukom suda ili drugoga nadležnog organa ne može se suprotstaviti pravu sticaoca koji je, postupajući sa povjerenjem u Registar, upisao svoje pravo na vazduhoplovu u vremenu dok pravo svojine steceno odlukom suda ili drugog nadležnog organa još nije bilo upisano.²⁹

Nasljednik stice pravo svojine na vazduhoplovu u skladu sa zakonom kojim je uređeno nasljeđivanje. Nasljednik je ovlašćen da zahtijeva upis prava svojine na vazduhoplovu u Registar. Sticanjem prava svojine nasljeđivanjem ne prestaju stvarna prava koja su drugim licima pripadala na vazduhoplovu, osim ako zakonom nije drukcije određeno.

Lice koje stekne pravo svojine na vazduhoplovu na osnovu zakona ovlašćeno je da zahtijeva upis stecenog prava svojine u Registar. Pravo svojine na vazduhoplovu steceno na osnovu zakona ne može se suprotstaviti pravu sticaoca koji je, postupajući sa povjerenjem u Registar, upisao svoje pravo na vazduhoplovu u vrijeme dok pravo steceno na osnovu zakona još nije bilo upisano.

²⁷ Čl. 67. Zakona o vazdušnom saobraćaju.

²⁸ Čl. 138. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

²⁹ Čl. 139. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

Ukoliko je vazduhoplov u suvlasništvu više lica, hipoteka na cijelom vazduhoplovu može se ustanoviti na osnovu saglasnosti svih suvlasnika. Suvlasnik vazduhoplova može svoj dio založiti bez saglasnosti ostalih suvlasnika.³⁰

Ugovor o hipoteci na vazduhoplovu

Ugovorom o hipoteci na vazduhoplovu obavezuje se dužnik ili neko treće lice (zalagodavac – hipotekarni dužnik) da ce, radi zasnivanja hipoteke koja ce obezbjeđivati određeno povjeriocevo potraživanje, dozvoliti povjeriocu da svoju hipoteku upiše u Registar kao teret založenog vazduhoplova, a zalogoprimac (hipotekarni povjerilac) se obavezuje da ce po prestanku potraživanja preuzeti neophodne radnje za brisanje hipoteke iz Registra. Ugovor o hipoteci na vazduhoplovu može sadržati i ovlašćenje hipotekarnog povjerioca da, ako dug ne bude isplaćen, namiri svoje dospjelo nepodmireno potraživanje iskorišćavanjem vazduhoplova, kao i ovlašćenje hipotekarnog povjerioca da ovo pravo upiše kao teret na dužnikovom vazduhoplovu u Registru.

Ugovor o hipoteci je punovažan ukoliko je sačinjen u pisanoj formi.³¹ Ugovor o hipoteci može da bude samostalan ili dio ugovora koji uređuje potraživanje (ugovora o zajmu, kreditu i dr.). Ugovor o hipoteci pored podataka o strankama i ovlašćenom licu za sprovođenje vanskudske prodaje treba da sadrži: bezuslovnu izjavu vlasnika (zalagodavca) da pristaje da povjerilac upiše hipoteku na njegovom vazduhoplovu i precizne podatke o potraživanju koje se obezbeđuje, valuti obračuna i valuti plaćanja, iznosu pojedinih rata i vremenu njihove dospelosti i mjestu i načinu plaćanja, odnosno podatke o glavnom potraživanju, kamatnoj stopi ili drugim elementima na osnovu kojih se može odrediti visina kamate, mjestu i načinu plaćanja kamate, kao i iznosu drugih sporednih davanja ako su ugovorena, rokovima dospeljeća potraživanja, odnosno načinu na koji se određuje dospelost, ako rok nije određen; podatke o hipotekovanom vazduhoplovu odnosno vazduhoplovima, uključujući i dokaz o svojini, podatke o stvarima koje hipoteka obuhvata.³²

Za ocjenu pitanja da li je ugovor o hipoteci zaključen preko punomoćnika zaključen za račun vlastodavca nije od značaja okolnost da hipoteka služi obezbjeđenju plaćanja duga koji je npr. preuzeo punomoćnik, a ne npr. vlastodavac. U tom slučaju bitno je da li je ovo lice kao zastupani postalo ugovorna strana i imalac prava i obaveza iz nastalog ugovornog odnosa. Takvo dejstvo zastupanja postoji npr. u slučaju kada je zastupnik zaključio ugovor u ime zastupanog u granicama svojih ovlašćenja. U pogledu obima punomoćnikovih ovlašćenja za zastupanje, odredbama ZOO je propisano da na osnovu opšteg punomoćja punomoćnik može preduzimati samo pravne radnje koje dolaze samo u redovno poslovanje. Posao koji ne ulazi u redovno poslovanje može preduzeti samo ako je na to posebno ovlašćen za svaki pojedini slučaj. Ugovor o hipoteci predstavlja posao koji nije posao redovnog poslovanja, pa, saglasno odredbama ZOO, takav posao punomoćnik može preduzeti na osnovu punomoćja koje se odnosi na preduzimanje jednog određenog posla ili na preduzimanje poslova određene vrste.

³⁰ Čl. 150. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

³¹ Čl. 151. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

³² Analogija na osnovu odredbe čl. 319. st. 3. Zakona o svojinsko-pravnim odnosima.

Ugovor o hipoteci zaključen između trećeg lica i banke kao sredstvo obezbjeđenja prema korisniku kredita nije od uticaja na prava i obaveze primaoca kredita nastale u njegovom ugovornom odnosu sa trećim licem kao hipotekarnim dužnikom.

Hipoteka se može otuđiti ili naslijediti samo zajedno sa potraživanjem koje obezbjeđuje. Po opštim pravilima obligacionog prava za prenos hipoteke na treće lice nije potrebna saglasnost dužnika. Međutim, traži se da dužnik bude obaviješten o prenosu potraživanja i da se nova hipoteka upiše u registar. Potraživanje obezbijeđeno hipotekom može se založiti na osnovu ugovora između hipotekarnog povjerilaca i nathipotekarnog povjerilaca.

Uknjižba ili predbilježba hipoteke na vazduhoplovu

Dobrovoljnu hipoteku (založno pravo) povjerilac stice upisom hipoteke u Registar.³³ Ako nijesu ispunjene sve pretpostavke, koje zahtijevaju posebni propisi za upis, a zatražen je upis hipoteke na vazduhoplovu, hipoteka će se upisati kao predbilježba hipoteke pod uslovom naknadnog opravdanja tog upisa, ako su ispunjene pretpostavke koje dozvoljavaju predbilježbu.³⁴ Pravno dejstvo upisa u Registar počinje od trenutka podnošenja zahtjeva za upis u Registar. Za prvenstvo upisa mjerodavan je trenutak kada je zahtjev za upis u Registar podnesen. Hipoteka koja je bila upisana u inostrani registar vazduhoplova, na vazduhoplovu koji naknadno stekne crnogorsku državnu pripadnost upisaće se u Registar kao predbilježba hipoteke, ako je navedena u ispravi o brisanju vazduhoplova iz inostranog registra, s tim da ce joj se priznati red prvenstva prema vremenu koje je bilo mjerodavno za utvrđivanje njenog reda prvenstva u inostranom registru. Hipotekarni povjerilac dužan je da opravda predbilježbu u roku od 60 dana od dana upisa predbilježbe.³⁵

Registar vodi Agencija. Registarje javnknjiga. Za izvod iz Registra plaća se naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknade propisuje Ministarstvo.

Kada se vazduhoplov koji je upisan u Registar koristi u stranoj državi na osnovu ugovora o zakupu, čarteru ili drugog ugovora, Vlada može, u skladu sa Čikaškom konvencijom, da zaključi ugovor sa tom državom kojim se na nju prenose sva ili neka nadzorna prava ili sve ili neke obaveze koje, kao država registracije, ima u pogledu vazduhoplova, poslije čega Crna Gora više nije odgovorna za vršenje prava i ispunjavanje obaveza koje je prenijela. Kada je vazduhoplov registrovan u stranoj državi, a koristi se u Crnoj Gori na osnovu ugovora o zakupu, čarteru ili drugog sličnog ugovora, država registracije vazduhoplova može, u skladu sa Čikaškom konvencijom, na osnovu ugovora sa Vladom, da prenese na Crnu Goru sva ili neka nadzorna prava ili sve ili neke obaveze koje vazduhoplovne vlasti strane države imaju u pogledu vazduhoplova, čime Crna Gora preuzima odgovornost za vršenje prava i ispunjavanje obaveza koje su joj prenešene. Ugovor o prenošenju nadzornih prava i obaveza može da se zaključi samo sa državom koja je članica ICAO-a i podliježe registraciji

³³ BONA MARCO, Disastri aerei: giurisdizione e competenza territoriale, in danno e resp. 2008; LONGOBARDI ROBERTO, Registro italiano navale, in Dig. comm. XII/1996; ROSSI PATRIZIO, Registro italiano navale, in Enc. dir. XXXIX/1988;

³⁴ Čl. 149. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

³⁵ Čl. 155. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

kod nadležnog organa ICAO-a. Dokumenti o plovidbenosti, dozvole za rad radio-stanice i dozvole i potvrde članova posade koje je izdala država na koju su prenešena nadzorna prava priznaju se kao da ih je izdala država koja je prenijela nadzorna prava.³⁶

Vazduhoplov mora imati uvjerenje o plovidbenosti i uvjerenje o tehničkoj ispravnosti, koja se moraju nalaziti u vazduhoplovu. Operatori vazduhoplova moraju održavati u plovidbenom stanju vazduhoplove koji su registrovani i saobraćaju u Crnoj Gori. Vlasnik, odnosno operator vazduhoplova dužan je da, prije svakog leta, obezbijedi provjeru plovidbenog stanja vazduhoplova. Vlasnik, odnosno operator vazduhoplova odgovoran je za kontinuiranu plovidbenost i održavanje vazduhoplova koji su registrovani i saobraćaju u Crnoj Gori. Način utvrđivanja sposobnosti vazduhoplova za sigurnu vazдушnu plovidbu utvrđuje se aktom Agencije.

Vazduhoplov se može upotrebljavati samo u skladu sa uvjerenjem o tipu vazduhoplova koje sadrži podatke iz odobrenog sertifikata o tipu vazduhoplova. Vazduhoplov koji ima uvjerenje o tipu mora se upotrebljavati u skladu sa odobrenim letačkim priručnikom. Uslovi i način upotrebe vazduhoplova, u zavisnosti od tipa, kategorije i namjene vazduhoplova i vazduhoplovne komponente koje moraju biti ugrađene u vazduhoplov, utvrđuju se aktom Agencije. Cmogorski vojni vazduhoplov koji se upotrebljava za letove u civilne svrhe mora da ispunjava tehničke zahtjeve za plovidbenost propisane Zakonom i odgovarajućim propisom. Izuzetno, vazduhoplov koji nema uvjerenje o tipu vazduhoplova sa podacima iz odobrenog sertifikata o tipu vazduhoplova može se upotrebljavati samo u crnogorskom vazдушnom prostoru, na osnovu odobrenja Agencije.³⁷

³⁶ Vazduhoplovi koji su upisani u Registar imaju državnu pripadnost Crne Gore i moraju da nose oznake državne pripadnosti i registarske oznake u skladu sa Zakonom. Oznake državne pripadnosti vazduhoplova su zastava Crne Gore i oznaka „40” koja je ispisana ispred registarske oznake. Registarske oznake čine tri slova ispisana latinicom, koja se biraju iz engleskog alfabeta od “A” do “Z”. Crnogorski vojni vazduhoplovi imaju državnu pripadnost Crne Gore i moraju da nose oznake državne pripadnosti, registarske i druge oznake utvrđene propisom organa državne uprave nadležnog za poslove odbrane. Mjesto i način nanošenja registarskih oznaka i oznake državne pripadnosti propisuje Ministarstvo. Strani vazduhoplov, tokom leta u crnogorskom vazдушnom prostoru, mora da nosi oznake državne pripadnosti i registarske oznake utvrđene propisom države registra vazduhoplova ili oznake predviđene međunarodnim ugovorom (čl. 70 i 71. Zakona o vazдушnom saobraćaju).

³⁷ Projektovanje, proizvodnja, modifikacija i popravka vazduhoplova i vazduhoplovne komponente vrše se u skladu sa aktom Agencije. Poslove može da obavlja pravno ili fizičko lice odnosno organ državne uprave koji ispunjava uslove u pogledu opreme i kadra utvrđene aktom Agencije. Ispunjenost uslova utvrđuje Agencija i izdaje potvrdu o ispunjenosti uslova, ukoliko nije drukčije utvrđeno zaključenim međunarodnim ugovorom. Za utvrđivanje ispunjenosti uslova i izdavanje potvrde plaća se naknada koja je prihod Agencije. Za kontinuiranu provjeru ispunjavanja uslova plaća se godišnja naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknada propisuje Ministarstvo. Novi tip vazduhoplova i vazduhoplovna komponenta podliježu postupku sertifikacije (letenja, strukture, projektovanja i konstrukcije, pogonske grupe, opreme i dijelova, operativnog ograničenja i informacija i sl.), radi utvrđivanja usklađenosti sa zahtjevima za plovidbenost, u skladu sa aktom Agencije. Postupak sertifikacije novog tipa vazduhoplova i vazduhoplovne komponente radi dobijanja uvjerenja o tipu, provodi se u skladu sa aktom Agencije. Uvjerenja o tipu vazduhoplova i vazduhoplovne komponente izdaje Agencija. Ako Agencija u postupku sertifikacije utvrdi da neki od uslova nijesu u skladu sa zahtjevima izdaje ograničeno uvjerenje o tipu vazduhoplova. Ako se na certifikovanom vazduhoplovu vrše modifikacije većeg obima ili prenamjene, Agencija izdaje dopunsko uvjerenje o tipu vazduhoplova. Uvjerenje o tipu koji je izdala ili priznala EASA prihvata se, bez vođenja postupka za priznavanje. Način i postupak sertifikacije vazduhoplova i vazduhoplovne komponente utvrđuju se aktom Agencije. Za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izdavanje uvjerenja plaća se naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknade za

Operator vazduhoplova dužan je da, radi ispunjavanja zahtjeva kontinuirane plovidbenosti, pregleda i provjerava vazduhoplov i vazduhoplovne komponente tokom upotrebe i održava ih u stanju koje garantuje sigurnu vazдушnu plovidbu, u skladu sa Zakonom. Pregledi, provjere, popravke, zamjene vazduhoplovnih komponenti, obnove i obavezne popravke na vazduhoplovu i vazduhoplovnim komponentama, kao i tehnička kontrola i kontrola kvaliteta obavljenih radova moraju se obavljati u skladu sa aktom Agencije i tehničkim uputstvima proizvođača za taj tip vazduhoplova i vazduhoplovne komponente.³⁸

Održavanje vazduhoplova i vazduhoplovnih komponenti (preventivno i redovno održavanje, pregledi i provjere) vrše se prema programu za održavanje kontinuirane plovidbenosti koji se posebno utvrđuje za svaki tip i model vazduhoplova u skladu sa aktom Agencije. Program održavanja odobrava Agencija. Program održavanja utvrđuje operator vazduhoplova ako sam održava vazduhoplov i vazduhoplovnu komponentu, odnosno određena pravna lica. Program održavanja sadrži: plan poslova održavanja, postupke za održavanje vazduhoplova i vazduhoplovnih komponenti, rokove i način njihove realizacije, u skladu sa zahtjevima za održavanje koje odobri nadležni organ države proizvođača, tehničkim uputstvima proizvođača za održavanje tog tipa vazduhoplova i vazduhoplovnih komponenti, način njihove upotrebe i provjere pouzdanosti tokom upotrebe. Za odobravanje Programa održavanja plaća se naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknade propisuje Ministarstvo.³⁹

izdavanje uvjerenja propisuje Ministarstvo (čl. 74 i 75. Zakona o vazдушnom saobraćaju).

³⁸ Poslove obezbjeđivanja kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova može da obavlja pravno ili fizičko lice, odnosno organ državne uprave koji ispunjava uslove u pogledu prostora, kadra i opreme. Uvjerenje o ispunjenosti uslova izdaje Agencija. Operator vazduhoplova može da povjeri poslove stranoj organizaciji koja se nalaze u evidenciji EASA-e ili koje je vazduhoplovna vlast druge države ovlasila za obavljanje tih poslova u skladu sa uslovima koji su najmanje jednaki ili strožiji od uslova koji su propisani Zakonom. Za izdavanje uvjerenja plaća se naknada koja je prihod Agencije. Za kontinuiranu provjeru ispunjavanja uslova plaća se godišnja naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknade propisuje Ministarstvo. Bliži uslovi i način obavljanja poslova utvrđuju se aktom Agencije. Poslove održavanje vazduhoplova i vazduhoplovnih komponenti može da obavlja pravno ili fizičko lice, odnosno organ državne uprave koji ispunjava uslove u pogledu prostora, kadra i opreme. Izuzetno, pojedine poslove održavanja, provjere i manje popravke na jednostavno projektovanim vazduhoplovima, koji se koriste za nekomercijalne operacije, može da obavlja lice koje ima dozvolu u skladu sa Zakonom, kao i pilot tog vazduhoplova koji je stručno osposobljen i koji ima dozvolu pilota za takav vazduhoplov. Ispunjenost uslova utvrđuje Agencija i izdaje uvjerenje o ispunjenosti uslova. Za utvrđivanje ispunjenosti uslova i izdavanje uvjerenja plaća se naknada koja je prihod Agencije. Za kontinuiranu provjeru ispunjenosti uslova plaća se godišnja naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknade propisuje Ministarstvo. Bliži uslovi se utvrđuju aktom Agencije. Operator vazduhoplova može da povjeri poslove održavanje vazduhoplova i vazduhoplovne komponente stranoj organizaciji koja se nalazi u evidenciji EASA-e ili ima sjedište na teritoriji države članice EASA-e. Poslove održavanja vazduhoplova i vazduhoplovne komponente operator vazduhoplova može da povjeri i pravnom licu koje nije u evidenciji EASA-e i nema sjedište na teritoriji države članice EASA-e, a koje je vazduhoplovna vlast druge države ovlasila za obavljanje tih poslova u skladu sa uslovima koji su najmanje jednaki ili strožiji od uslova koji su propisani Zakonom. Provjeru ispunjenosti uslova utvrđuje Agencija. Za provjeru ispunjenosti uslova plaća se naknada koja je prihod Agencije. Visinu naknade propisuje Ministarstvo (čl. 77, 78 i 79. Zakona o vazдушnom saobraćaju).

³⁹ Sposobnost vazduhoplova za sigurnu vazдушnu plovidbu utvrđuje se pregledom vazduhoplova i dokumentacije, u skladu sa aktom Agencije. Uvjerenje o plovidbenosti izdaje se za vazduhoplov koji ima uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o tehničkoj ispravnosti, uvjerenje o buci i potvrdu o emisiji izduvnih gasova i koji ispunjava uslove u skladu sa aktom Agencije. Izuzetno, za izdavanje uvjerenja o plovidbenosti nije potrebno uvjerenje o buci i potvrda o emisiji izduvnih gasova za vazduhoplove utvrđene aktom Agencije.

U vazduhoplovu koji se upotrebljava u vazdušnom saobraćaju mora se nalaziti potvrda o registraciji, uvjerenje o plovidbenosti, potvrda o provjeri plovidbenosti, uvjerenje o tehničkoj ispravnosti, tehnička knjiga vazduhoplova i druge isprave u skladu sa aktom Agencije. Vrste isprava i knjiga, njihov sadržaj i način vođenja utvrđuju se aktom Agencije.⁴⁰

SUDSKA I ZAKONSKA HIPOTEKA NA VAZDUHOPLOVU

Pored ugovorne hipoteke, postoji i nužna hipoteka (zaloga) na vazduhoplovu. Nužna hipoteka može biti sudska i zakonska.

Sudska hipoteka (sudsko založno pravo) na vazduhoplovu može biti dobrovoljna i prinudna.

Sudska dobrovoljna hipoteka na vazduhoplovu stiče se dobrovoljno na osnovu založnog ugovora koji stranke zaključe pred sudom u formi sudskog zapisnika radi obezbjeđenja novčanog potraživanja. Sticalac prava ovlašćen je da zahtijeva upis prava u Registar. Hipoteka se ne može suprotstaviti pravu savjesnog lica koje je, postupajući s povjerenjem u Registar, upisalo svoje pravo na vazduhoplovu za vrijeme dok pravo još nije bilo upisano.⁴¹

Prinudna sudska hipoteka se stiče na osnovu odluke suda donesene u postupku prinudnog obezbjeđenja potraživanja, u skladu sa zakonom. Sticalac prava ovlašćen je da zahtijeva upis tog prava u Registar. Hipoteka se može suprotstaviti pravu savjesnog lica koje je, postupajući s povjerenjem u Registar upisalo svoje pravo na vazduhoplovu u periodu dok pravo još nije bilo upisano.⁴²

Sudska hipoteka koja je bilo upisana u inostrani registar vazduhoplova na vazduhoplovu koji naknadno stekne crnogorsku državnu pripadnost upisace se u Registar kao predbilježba sudskog založnog prava ako je navedeno u ispravi o brisanju vazduhoplova iz inostranog registra, s tim da će mu se priznati red prvenstva prema trenutku koji je bio mjerodavan za utvđivanje reda prvenstva u inostranom registru. Povjerilac založnog

Uvjerenje o plovidbenosti koje izdaje Agencija važi sve dok vazduhoplov ispunjava propisane zahtjeve o tipu vazduhoplova, kontinuiranoj plovidbenosti kao i druge uslove utvrđene Zakonom. Prilikom izdavanja uvjerenja o plovidbenosti izdaje se i potvrda o provjeri plovidbenosti koja važi godinu dana. Potvrdu o provjeri plovidbenosti izdaje Agencija ili određeno pravno lice. Operator vazduhoplova dužan je da svake godine podnese zahtjev za produženje važenja potvrde o provjeri plovidbenosti, najmanje 30 danaprije isteka roka njenog važenja. Ako Agencija utvrdi da vazduhoplov ne ispunjava neki od uslova za izdavanje uvjerenja o plovidbenosti, ukinuće mu uvjerenje o plovidbenosti. Za utvrđivanje ispunjenosti uslova i izdavanje uvjerenja o plovidbenosti i potvrde o provjeri plovidbenosti koje izdaje Agencija plaća se naknada. Sredstva od naknada prihod su Agencije. Bliži uslovi za izdavanje, izmjenu, ukidanje ili privremeno ukidanje uvjerenja o plovidbenosti, izdavanje, izmjenu, produženje važenja, ukidanje ili privremeno ukidanje potvrde o provjeri plovidbenosti, obrazac uvjerenja o plovidbenosti i potvrde o provjeri plovidbenosti, ograničenja koja se upisuju u uvjerenje o plovidbenosti i način obavljanja pregleda vazduhoplova, kao i plovidbenost drugih vazduhoplovnih proizvoda i komponenti utvrđuju se aktom Agencije. Visinu naknade propisuje Ministarstvo (čl. 81. Zakona o vazdušnom saobraćaju).

⁴⁰ Čl. 87. Zakona o vazdušnom saobraćaju.

⁴¹ Čl. 153. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁴² Čl. 156. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

prava dužan je da opravda predbilježbu u roku od 30 dana od dana upisa predbilježbe.⁴³ Sudska hipoteka se može upisati za isto potraživanje na dva ili više vazduhoplova (simultana hipoteka). U tom slučaju povjerilac je ovlašćen da traži namirenje cijelog potraživanja iz svakoga vazduhoplova pojedinačno opterećenog hipotekom.

Zakonska hipoteka (založno pravo)⁴⁴ na vazduhoplovu postoji za:

- sudske troškove učinjene u zajedničkom interesu svih izvršilaca ili predlagača obezbjeđenja tokom postupka izvršenja ili obezbjeđenja radi čuvanja vazduhoplova ili sprovođenja prinudne prodaje;
- za potraživanja koja se odnose na plaćanje troškova i nagrade koje se duguju za traganje za vazduhoplovom ili njegovo spašavanje;
- za potraživanja lica koje je imalo vanredne troškove neophodne za ocuvanje vazduhoplova.⁴⁵

Lice koje na vazduhoplovu stekne zakonsku hipoteku ovlašćeno je da zahtijeva upis stecenog prava u Registar. Zakonska hipoteka na vazduhoplovu se ne može suprotstaviti pravu savjesnog lica koje je, postupajući s povjerenjem u Registar, upisalo svoje pravo na vazduhoplovu u periodu dok zakonska hipoteka još nije bila upisana.

Odredbe Zakona o zakonskoj hipoteci na vazduhoplovu primjenjuju se i na vazduhoplov koji koristi lice koje nije vlasnik vazduhoplova, osim ako je vazduhoplov vlasniku oduzet protivpravnom radnjom, a hipotekarni povjerilac je znao ili je morao znati da vazduhoplov koristi lice koje je vazduhoplov oduzelo protivpravnom radnjom.⁴⁶

NAMIRENJE POTRAŽIVANJA IZ VRIJEDNOSTI PRODATOG VAZDUHOPLOVA

Ako obaveza iz ugovora koji je obezbijeđen hipotekom nije izvršena u roku od 15 dana od dana dostave obavještenja o početku namirenja hipotekarnom dužniku, hipotekarni povjerilac se može namiriti na jedan od sljedećih načina utvrđenih ugovorom:

- vansudskom prodajom, u skladu sa Zakonom o svojinsko-pravnim odnosima;
- sudskom prodajom nepokretnosti opterećene hipotekom, u skladu sa odredbama zakona koji uređuju izvršni postupak.⁴⁷

Kada vazduhoplov pretrpi oštećenja ili je njegovo stanje takvo da hipoteka ne daje dovoljno jemstva za namirenje potraživanja, svaki hipotekarni povjerilac čija je hipoteka upisana u Registar može da zahtijeva namirenje potraživanja i prije njegove dospelosti, ako mu dužnik za nastalu razliku ne da neko drugo primjereno obezbjeđenje.⁴⁸

⁴³ Čl. 157. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁴⁴ BIANCA CESARE MASSIMO, La responsabilità aeronautica: convergenze e divergenze rispetto ai principi civilistici, in dir. trasp. 1992;

⁴⁵ Čl. 159. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁴⁶ Čl. 168. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁴⁷ Analogija na osnovu čl. 335. Zakona o svojinsko-pravnim odnosima. Na ovaj postupak se primjenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju, kao i odgovarajuće odredbe Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.

⁴⁸ BERLINGIERI FRANCESCO, Creditori ipotecari e privilegiati; a chi la preferenza?, in dir. trasp. I/1988;

Potraživanje obezbijeđeno hipotekom ima pri namirenju njenog predmeta prednost pred svim potraživanjima koja nijesu obezbijeđena. Ako postoji više hipoteka, prednost pri namirenju ima ono potraživanje koje je ispred ostalih u prvenstvenom redu. Mjesto u prvenstvenom redu određuje se prema trenutku nastanka hipoteke. Prvenstveni red hipoteka ne može se izmijeniti bez saglasnosti svih strana na koje ta izmjena može uticati. Obezbijeđenje te saglasnosti je osnovna pretpostavka za valjano ustupanje mjesta u prvenstvenom redu. Kad je jedan predmet hipoteke založen nekolicini hipotekarnih povjerilaca, redosljed po kome se isplaćuju njihova potraživanja iz cijene dobijene prodajom predmeta hipoteke određuje se prema danu, času i minutu nastajanja hipoteke, računajući od momenta prve upisane hipoteke.

Na vansudsku prodaju nepokretnosti koja je opterećena hipotekom, a radi namirenja potraživanja hipotekarnog povjerioca shodno se primjenjuju odredbe Zakona o izvršenju i obezbijeđenju, ako zakonom kojim se uređuju svojinsko-pravni odnosi nije drukčije određeno.

Hipotekarni povjerilac može ovlastiti javnog izvršitelja, advokata ili registrovanu agenciju za promet nepokretnostima da izvrši prodaju vazduhoplova, u skladu sa zakonom.⁴⁹

Ugovorom o hipoteci nastaje ugovorni odnos između hipotekarnog povjerioca, kao lica koje je ovlašćeno da se namiri iz vrijednosti založene stvari, i hipotekarnog dužnika, kao vlasnika hipotekovane stvari, koji istovremeno ne mora biti i lice koje je i lični dužnik, odnosno subjekt pravnog posla iz kojeg proizilazi povjeriočevo potraživanje. Kad je vazduhoplov opterećen hipotekom radi namirenja potraživanja zbog koga se prodaja i sprovodi, ne može se ista proglasiti nedopuštenom zbog promjene vlasnika, jer je hipoteka vezana za vazduhoplov, a ne za ličnost.

Prema stanovištu izraženom u jednoj sudskoj odluci kada je hipotekarni dužnik samo vlasnik a ne i lični dužnik potraživanja, hipotekarni povjerilac ne može da traži da se naloži hipotekarnom dužniku da mu ovaj isplati dug koji je obezbijeđen hipotekom.

Hipoteka se može upisati za isto potraživanje na dva ili više vazduhoplova (simultana hipoteka). U tom slučaju povjerilac je ovlašćen da traži namirenje cijelog potraživanja iz svakog pojedinog vazduhoplova opterećenog hipotekom.⁵⁰

Sudska hipoteka se može, takođe, upisati za isto potraživanje na dva ili više vazduhoplova (simultana hipoteka). U tom slučaju povjerilac je ovlašćen da traži namirenje cijelog potraživanja iz svakog vazduhoplova pojedinačno opterećenog hipotekom.

Hipotekarni dužnik nema pravo da trajno povuče iz vazdušnog saobraćaja vazduhoplov opterećen hipotekom bez prethodne pisane saglasnosti svih založnih povjerilaca, čija su založna prava upisana u Registar. Hipotekarni dužnik može da zahtijeva od suda da se vazduhoplov proda na javnoj prodaji ako svi založni povjerioci nijesu dali saglasnost.

⁴⁹ Analogija na osnovu čl. 201. Zakona o izvršenju i obezbijeđenju.

⁵⁰ Čl. 154. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

U slučaju da je na vazduhoplovu upisana hipoteka u korist stranog državljanina ili stranog pravnog lica, za potraživanje u stranoj valuti, ta lica mogu slobodno da raspoložu sredstvima dobijenim namirenjem iz vrijednosti vazduhoplova ili namirenjem iz sredstava dobijenih iskorišćavanjem vazduhoplova⁵¹.

U slučaju prinudne prodaje vazduhoplova, potraživanja za naknadu štete usljed smrti ili povrede lica na zemlji namiriće se prije zahtjeva hipotekarnih povjerioca, ali najviše do 20% postignute prodajne cijene vazduhoplova.

Potraživanja obezbijedena zakonskoim hipotekom namiruju se prije svih ostalih prava. Potraživanja obezbijedena zakonskom hipotekom namiruju se po redu prvenstva. Kod potraživanja navedena po alinejama, kasnije nastalo potraživanje ima prednost pred ranijim, a u slučaju sumnje smatra se da su potraživanja nastala istovremeno, dok se ne dokaže suprotno. U slučaju da su potraživanja navedena po alinejama nastala istovremeno, a ne mogu se u potpunosti namiriti, namirice se srazmjerno.⁵²

U slučaju prinudne prodaje vazduhoplova, potraživanja za naknadu štete usljed smrti ili povrede lica na zemlji namiruju se nakon namirenja navedenih potraživanja.

IZVRŠENJE I OBEZBJEĐENJE

Prema Zakonu o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju, izvršenje sudske odluke koja glasi na ispunjenje obaveze, kao i obezbjeđenje potraživanja na vazduhoplovu sprovodi se na vazduhoplovu koje se nalazi na teritoriji Crne Gore. Izvršenje i obezbjeđenje može se dozvoliti i na vazduhoplovu koji se ne nalazi na teritoriji Crne Gore, ako je upisan u Registar.⁵³

Predmet izvršenja ili obezbjeđenja ne mogu biti:

- državni vazduhoplovi, vazduhoplovi koji se upotrebljavaju za pružanje zdravstvenih usluga u vazdušnom saobraćaju i protivpožarni vazduhoplovi;
- strani vazduhoplov koji u skladu s važećim propisima prelijeće preko teritorije Crne Gore ili sleti na aerodrom na teritoriji Crne Gore zbog više sile ili radi bezbjednosti i sigurnosti vazdušnog saobraćaja (vazduhoplov u nuždi), dok traje viša sila ili razlozi bezbjednosti saobraćaja, kao i u slučaju slijetanja po naredbi nadležnog organa. Ovaj vazduhoplov može biti predmet izvršenja ili obezbjeđenja ako se postupak sprovodi radi izvršenja ili obezbjeđenja potraživanja koje je nastalo tokom preleta ili zadržavanja vazduhoplova na teritoriji Crne Gore.⁵⁴

Izvršenje na vazduhoplovu ne može se sprovesti prodajom vazduhoplova koji predstavlja osnovno sredstvo i neophodan je za obavljanje osnovne djelatnosti pravnog ili fizičkog lica protiv koga se sprovodi izvršenje. Izuzetno, vazduhoplov može biti predmet izvrše-

⁵¹ Čl. 147. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁵² Čl.162. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁵³ Čl. 169. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁵⁴ Čl. 170. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

nja ako se na tržištu može zakupiti odgovarajući vazduhoplov. Ovo pravilo ne odnosi se na izvršenje prodajom radi ostvarivanja potraživanja obezbjeđenog ugovornom hipotekom ili ako se radi o namirenju nekog potraživanja obezbijeđenog zakonskom hipotekom. Vlasnik vazduhoplova ne može se protiviti izvršenju na vazduhoplovu ako je vazduhoplov stekao od tražioca izvršenja ili njegovog pravnog sljedbenika radi namirenja potraživanja nastalih sticanjem vazduhoplova.

Pravno i fizičko lice ne može se protiviti izvršenju prodaje vazduhoplova, ako se izvršenje traži radi namirenja potraživanja:

- štete nastale na zemlji usljed smrti ili tjelesne povrede lica koje je prouzrokovao vazduhoplov u letu na kojem se sprovodi izvršenje ili koje su pretrpjela lica na vazduhoplovu zbog iskorišćavanja tog vazduhoplova;
- traganja i spašavanja, pružanja pomoći ili čuvanja vazduhoplova;
- iz ugovora o prevozu ili drugog ugovora o iskorišćavanju vazduhoplova koji je predmet izvršenja;
- snadbijevanja, popravki i opreme vazduhoplova koji je predmet izvršenja.⁵⁵

Privremena mjera zaustavljanja i čuvanja vazduhoplova ne može se dozvoliti u toku obavljanja linijskog vazdušnog saobraćaja i obavljanja prevoza u povremenom vazdušnom saobracaju, ako je vazduhoplov neposredno pred uzlijetanjem ili nastavlja ranije započeti prevoz. Izuzetno, zaustavljanje i čuvanje vazduhoplova može se dozvoliti ako se postupak sprovodi radi namirenja potraživanja nastalog u vezi sa tim prevozom. Ovo pravilo primjenjuju se i na strani vazduhoplov, pod uslovom reciprociteta.⁵⁶

Ako se privremena mjera odredi radi obezbjeđenja novčanih potraživanja, vazduhoplov će se osloboditi zaustavljanja ili čuvanja ako avio prevoznik da obezbjeđenje u visini iznosa potraživanja za koje se traži zaustavljanje, pod uslovom da je to obezbjeđenje raspoloživo i prenosivo u korist povjerioca. Visina obezbjeđenja i ne može biti veća od iznosa ograničene odgovornosti ako se radi o potraživanjima za koja dužnik može ograničiti svoju odgovornost. U slučaju kad jedan od domaćih sudova oslobodi vazduhoplov od zaustavljanja, nijedan drugi domaći sud ne može dozvoliti zaustavljanje tog ili bilo kojega drugog vazduhoplova za isto potraživanje i za istog povjerioca, pod uslovom da je dato obezbjeđenje raspoloživo i prenosivo u korist povjerioca.⁵⁷

Za odlučivanje o predlogu za izvršenje na vazduhoplovu isključivo je nadležan privredni sud na čijem području se vodi Registar u koji je vazduhoplov upisan. Izvršenje sprovodi privredni sud na čijem se području za vrijeme sprovođenja izvršenja nalazi vazduhoplov koji je predmet izvršenja. Za odlučivanje o predlogu za izvršenje na teretu u vazduhoplovu nadležan je privredni sud na čijem se području nalazi vazduhoplov u vrijeme odlučivanja o izvršenju. O predlogu za izvršenje na stranom vazduhoplovu i na vazduhoplovu koji nije upisan u Registar odlucuje i izvršenje sprovodi privredni sud na čijem se području nalazi predmet izvršenja u vrijeme podnošenja predloga za izvršenje.⁵⁸

⁵⁵ Čl. 171. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobracaju.

⁵⁶ Čl. 172. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobracaju.

⁵⁷ Čl. 173. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobracaju.

⁵⁸ Čl. 174. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobracaju.

Za odlučivanje o predlogu za obezbjeđenje na vazduhoplovu nadležan je privredni sud na cijem se području vodi Registar u kojem je vazduhoplov upisan, osim ako se radi o obezbjeđenju potraživanja u vezi sa prevozom putnika. Predlog za prinudnu prodaju vazduhoplova koji su upisani u Registar, predlog za osnivanje prinudnog založnog prava ili za predbilježbu prinudnoga založnog prava na vazduhoplovu podnosi se Agenciji za civilno vazduhoplovstvo, koja je dužna da izvrši zabilježbu izvršenja, odnosno obezbjeđenja u teretnom listu Registra. Agencija je dužna da predloge hitno dostavi nadležnom privrednom sudu. Vrijeme predaje predloga Agenciji smatra se vremenom predaje predloga nadležnom sudu.⁵⁹

PRESTANAK HIPOTEKE NA VAZDUHOPLOVU⁶⁰

Saglasno pravilima o svojinsko-pravnim odnosima koje se odnose na prestanak hipoteke uopšte, hipoteka na vazduhoplovu prestaje, ako:

- se hipotekarni povjerilac odrekne hipoteke u pisanoj formi, brisanjem iz Registra;
- je potraživanje obezbijeđeno hipotekom prestalo da postoji ili je namireno zajedno sa kamatama i drugim sporednim potraživanjima, brisanjem hipoteke iz Registra;
- je vazduhoplov opterećen hipotekom prodat u sudskom ili vansudskom postupku radi namirenja potraživanja obezbijeđenog tom hipotekom;
- vazduhoplov opterećen hipotekom propadne;
- je odluka suda o prestanku hipoteke postala pravosnažna;
- se svojstvo hipotekarnog povjerioca stekne u istom licu sa svojstvom hipotekarnog dužnika ili kada hipotekarni povjerilac stekne pravo svojine na vazduhoplovu opterećenog hipotekom i kada bude izbrisano iz Registra.

U roku od osam dana nakon prestanka hipoteke, hipotekarni povjerilac, odnosno sud u slučaju sudske hipoteke, sačinjava i dostavlja hipotekarnom dužniku potvrdu o prestanku hipoteke. Hipotekarni dužnik ima pravo da organu nadležnom za upis hipoteke podnese zahtjev za brisanje hipoteke na osnovu dobijene potvrde. Ukoliko hipotekarni povjerilac ne dostavi hipotekarnom dužniku potvrdu o prestanku hipoteke u roku od osam dana od dana prestanka hipoteke, hipotekarni dužnik može zahtijevati od suda da utvrdi da je potraživanje namireno i da se naloži brisanje hipoteke iz Registra. Hipotekarni povjerilac koji ne sačini i dostavi potvrdu o prestanku hipoteke odgovoran je za štetu koja zbog toga nastane.⁶¹

Zakonska hipoteka na vazduhoplovu prestaje:

- 1) prestankom potraživanja obezbijeđenog zakonskom hipotekom uključujući sva sporedna potraživanja, kamate i troškove;
- 2) istekom roka od godinu dana od dana nastanka;
- 3) prinudnom prodajom u izvršnom ili stečajnom postupku;
- 4) dobrovoljnom prodajom pod uslovom:
 - da je prenos prava svojine upisan u Registar;
 - da povjerilac koji ima zakonsku hipoteku u roku od 90 dana od dana upisa prenosa

⁵⁹ Čl. 176. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁶⁰ BIANCA FEDERICO, In tema di prescrizione di ipoteca aeronautica, in dir. mar. 1986;

⁶¹ Analogija na osnovu čl. 350. Zakona o svojinsko-pravnim odnosima.

prava u Registar, a prije isteka roka od godinu dana od dana nastanka zakonske hipoteke ne pokrene sudski postupak za namirenje tog potraživanja.

Zakonska hipoteka na vazduhoplovu ne prestaje brisanjem vazduhoplova iz Registra.⁶²

Zakonska hipoteka ne prestaje istekom roka od godinu dana od dana nastanka, ako se prije isteka tog roka:

- potraživanje zabilježi u Registar u koji je vazduhoplov upisan;
- stranke sporazumiju o visini potraživanja i upišu zakonsku hipoteku u Registar;
- pred privrednim sudom pokrene postupak za priznavanje tog potraživanja, u kojem slučaju sud utvrđuje postoje li opravdani razlozi za prekidanje ili odlaganje roka.

Rok iz tačke 2. računa se, kod zakonskog založnog prava za potraživanje za troškove i nagrade traganja i spašavanja od dana kada su te radnje završene, a kod založnog prava za sva ostala potraživanja od dana njihovog dospijea.⁶³ Rok iz tačke 2. da teče podnošenjem tužbe za ostvarivanje potraživanja, pod uslovom da se vazduhoplov zaustavi ili da se upiše zabilježba podnesene tužbe u Registar.

Kad presuda na osnovu podnesene tužbe koja je bila predmet zabilježbe postane izvršna, zakonska hipoteka prestaje u roku od 60 dana od dana izvršnosti presude, ako poverilac u tom roku ne zatraži prinudnu prodaju ili zaustavljanje vazduhoplova, odnosno ne upiše zakonska hipoteka u Registar.⁶⁴

LITERATURA

- Borile Roberto - Fettareppa Roberto - Piazza Stefano, *Diritto della navigazione aerea*, Zanichelli, Bologna, 2000.
- Costa Francesco Paolo, *Codice della navigazione*, in Dig. comm. III/1988.
- De Juglart Michel, *Traité de droit aérien* (a cura di E. Du Pontavice, J. Dutheil De La Rochère, G. Miller), II ed., I, L.G.D.J., Paris, 1989.
- Dempsey Paul Stephen, *European Aviation Law*, Kluwer Law International, The Hague, 2004.
- Lefebvre D'ovidio, Antonio - Pescatore, Gabriele - Tullio, Leopoldo, *Manuale di diritto della navigazione*, XI ed., Giuffrè, Milano, 2008.
- Mancuso, Riccardo, *Istituzioni di diritto della navigazione*, II ed., Giappichelli, Torino, 2008; Masutti, Anna, *Il diritto aeronautico. Lezioni, casi e materiali*, II ed., Giappichelli, Torino, 2009.
- Masutti Anna, *Il nuovo codice della nautica da diporto*, in Dir. mar. 2006.
- Pescatore Gabriele - Tullio Leopoldo, *Codice delle leggi sulla navigazione*, VI ed., 2 vol. (tomo I: Navigazione marittima e interna; tomo II: Navigazione aerea), Giuffrè, Milano, 2004.
- Rainey Simon, *The Law of Tug and Tow*, II ed., Lloyd's of London Press, London, 2002.
- Righetti Giorgio (a cura di), *Codice della navigazione e relativi regolamenti annotati con la giuris-*

⁶² Čl. 164. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁶³ Čl. 166. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁶⁴ Čl. 165. Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

prudenza e con richiami di dottrina e di legislazione vigente integrati con le convenzioni internazionali in materia, gli usi nazionali ed internazionali e le leggi straniere di uso comune, VI ed., Giuffrè, Milano, 1994.

Rizzo Maria Piera, *La nuova disciplina internazionale del soccorso in acqua e il codice della navigazione*, ESI, Napoli, 1996.

Tullio, Leopoldo, *Manuale di diritto della navigazione*, XI ed., Giuffrè, Milano, 2008.

Zoran P. Rašović

Academician and professor, Faculty of Law of the University of Montenegro

Aircraft Mortgage in the Montenegro Law

Abstract: A mortgaged property is individually determined real property eligible for liquidation, as well as the ideal part of real estate. On the other hand, a ship or aircraft may be subject to the right of pledge as well. It is a movable property, to which the relevant rules for real property apply. This property is entered into an appropriate register in the same way as real property. The way of acquiring a mortgage is also similar: a mortgage on real property is acquired by its registration in the cadastre of real estate, and a mortgage over an aircraft by its entering in the Register. Similar rules and principles also apply to record keeping. Therefore, the right of pledge over an aircraft is also called a mortgage over an aircraft.

Montenegro has recently adopted several regulations governing the above institute. In this institute "are contained many legal aspects".

In modern legislation rights over aircraft, ships and other vessels are subject to specific real estate law regulations. The importance of the aircraft for a country's legal system is best illustrated by the fact that over the recent years a special legal discipline has been developing, a discipline that grew out of Transportation Law - Aviation Law. The same applies to the European Aviation Law. It initially did not enjoy the "favour" of the European Community Law, as was previously the case with the European Transportation Law. However, in recent times there have been different tendencies.

The rule is that to aircraft, as specific objects, a method of registration, similar to that used with land registration is applied. This applies in particular to: registration, deletion, types of registration, registration procedure.

Keyword: mortgage, the aircraft, register
